

H e r s k ó János: Ladányi elvtárssal szeretnék egy kicsit
vitatkozni. Ladányi elvtárs ~~tagja~~ egy kicsit

öngólt lőtt magának. Ha feküdjöket csináltatunk a színésszel, abból ~~nem~~ nem lesz átélés.

Apátly elvtárs nagyon helyesen mutatott rá az asztali próbák nagy szükségességére a filmgyártásban. De ezenkívül van itt egy olyan kérdés is, amelyet szintén Ladányi elvtárs vetett fel és amelyet úgy nevezek, hogy "a képzőművészeti pontok" kérdése. Ez az, hogy egy beállításon belül nemcsak a fény miatt, de a beállítás kifejező képessége miatt is a színésznek bizonyos helyeket el kell foglalnia, mert egy-két centivel már bajok következhetnek be. Nagyon sok színész elmondta, mennyire kiesik a koncentráltagságból, amikor arra kell figyelnie, hogy odaálljon, ahová a rendező állítja. Ugy néz ki a dolog hogy ez circulus vitiosus, nem lehet kijutni belőle, mert ezek a korlátok megakadályozzák a színészt az átélésben.

Mondok egy ^{pl} példát, amelyet Moszkvában tapasztaltam. Ez jó példa arra, hogy a Sztaniszlavszkij-módszerrel és az olyan színésszel, aki ezzel a módszerrel alkot a filmben is, hogyan lehet ezeket a korlátokat megsemmisíteni és a gyakorlati munkának szárnyakat adni.

Az eset a következő. Csiaurelli forgatta egyik filmjét, amelyben van Leninnek egy jelenete, ahol titkára jelenti neki, hogy megérkezett Sztálin. Ezzel kapcsolatban a következő ügyeket kellett elintézni. A színésznek a forgatókönyv szerint az volt a feladata, hogy elinduljon kifelé az asztal mellett a képből. Igenám, de a rendezőnek a kép kompozíciója következtében az kellett, hogy ne közvetlenül az asztal mellett induljon el, hanem egy lépéssel odébb ~~más~~ más szögben az asztaltól.

Egyszerű technikai feladat, a képkompozíció kívánja. Ilyenkor a színésznek vigyáznia kell, mert megöli az átélést, ha erre gondol.

Mit csinált tehát a színész? Azt csinálta, hogy elgondolkozott saját jellemén, eléggé ismert jellem. Megkapta a titkártól a jelentést. Önkéntelenül gyorsan elindult előre egy lépést. Ekkor eszébe jutott, hátha mégis minden rendben. Visszafordult a titkárhoz, kicsit hamiskásan ránézett, megvárta, míg a színész kénytelen volt erre a nézésre felelni, hogy tényleg minden rendben van, s akkor elindult abban az irányban, amelyben abban a pillanatban állt. Ezzel a technikai feladatot is megoldotta, s ugyanakkor nemcsak átélését biztosította, hanem egy többletszinnel még bővítette is az alap^k jellemét az adott esetben.

A tegnapi vita során felmerült az a vád is, hogy elszínházasítjuk a filmet, mivel a Sztanyiszlavszki-módszert próbáljuk bevezetni a filmgyártásban is és mivel ~~pró~~ hosszabb jeleneteket akarunk forgatni. Ez nagyon emlékeztet arra, amit Sztanyiszlavszki első könyvének harmadik fejezetében ír. Itt a tanár arra akarja szoktatni a növendékeket, hogy a színpadon ne hamis, általános színházi érzéseket fejezzenek ki, hanem éljenek úgy, ~~amint~~ az életben. Ekkor az egyik tanítvány felszólal, hogy "Hát ön arra akar minket tanítani, hogy a színházból vegyük el a színházat?" Erre azt feleli neki a tanár: "Igen, arra akarom önöket tanítani, hogy a színházból hagyják ki a "Színház"-at."

Engedjék meg, hogy ezt a kérdést megfordítsam a mi vonatkozásunkban és azt mondhassam, hogy mi igenis el szeretnők venni a filmből a "Film"-et, ami adott esetben nem jelent mást, mint a régi kapitalista amerikai-angol módszereket, amelyek a művészi munkára nem adnak lehetőséget.

A tétel tehát úgy szól, vajjon lehet-e rövid jelenetben átélést biztosítani, vagy ilyenkor csak a rendező tud-e átélni. Apáthy elvtárs,

Pongrácz elvtárs és Sallai elvtárs bebizonyították, hogy igenis lehet, hogy a színészek szeretnének átélni.

Engedjék meg nekem, hogy elmondjak egy rövid példát, amely nem színészi vonatkozású ugyan, de az életből való és nekem megrázó erővel bizonyította be a Sztanyiszlavszki-rendszer helyességét.

Moszkvában történt. Minden hétfőn haza szoktam telefonálni a feleségemnek Pestre. Ott az előcsarnokban mindig nagyon érdekes társaság gyűlik össze, a legkülönbözőbb nemzetiségű emberek. Abban az esetben többek között amerikaiak ültek ott. Megtudtam, hogy a követségen dolgoznak. Egy amerikai házaspár volt. Az asszony kötött, mert gyermeket várt - látszott ez a természetén is - a férfi pedig könyvet olvasott. Első látásra nagyon szimpatikusak voltak, s én leültem melléjük, s ~~akkor~~ elkezdtem gondolkozni, vajjon mi az oka annak, hogy ahelyett, hogy gyűlölném őket, vagy akárcsak dühös lennék rájuk, minden akaratom és tudásom ellenére inkább bizonyos érdeklődéssel szemlélem őket, ahogyan ott ülök mellettük.

Aztán bementem a fürkébe, felvettem a kagylót és megfeledkeztem róluk. Elkezdtem beszélgetni a feleségemmel. Egyszer csak megkérdezem tőle, hogy van a lányom. Azt mondja: "Jaj, nagyon kedves! Pontosan olyan, mint egy koreai baba!" Ebben a pillanatban velem valami olyasmi történt, amit még ma sem tudok megmagyarázni. Valami borzasztó düh fogott el. Felálltam, és elindultam kifelé, anélkül, hogy tudtam volna. Az az egy gondolat volt bennem, hogy most azonnal odamegyek, és egy olyan pofont kenek le annak az amerikainak, hogy meg sem áll. Csak akkor vettem észre magamat, amikor egy félk lépés után meghúztam a telefonzsinórt. Leültem. Egy percig hülye feleleteket adtam, mert még mindig bennem volt ez az érzés. Aztán tovább beszélgettem.

Mi történt itt? Az, hogy volt egy fékező körülmény, amely ugyan nem volt előírva rendező által, író által, de elő lehetett volna írva. Mondjuk, egy koreai bejön telefonálni Moszkvában. Melléje ül egy ame-

kai, akiről megtudja, hogy résztvett az ő családjának kiirtásában. Borzasztó dühös lesz, de tartóztatja magát a körülmények miatt. Ezt a jelenetet ott és akkor teljes hitelességgel eljátszottam.

Persze, erre az lehet a válasz, hogy "lehet, hogy egyszer átélheted ezt a próbák folyamán, de magán a felvételen, ahol technikai problémák merülnek fel, stb, már csak kopirozni tudod." Ez szintén felmerült a tegnapi vitában.

Meg kell azonban mondanom, hogy amikor újabb háromperces beszélgetés után kiléptem a fülkéből, és rápillantottam ezekre az amerikaiakra, le kellett sütnöm a szememet, s igen furcsán ejtettem ki ottlévő kollégáim felé, hogy "Viszont látásra!", s aztán kiszaladtam a teremből, mert újból ugyanaz az érzés fogott el, teljesen önkéntelenül.

Ez nem művészi példa, magam is tudom. Azt mondhatja rá valaki: Jól van, neked nagyon élénk képzelőtehetséged van, és remekül elő tudod adni ezt az esetet, de ezt nem lehet példának tekinteni. Itt van azonban a legújabb filmek közül a *Musszorgszki*. Van ebben egy egészen rövid kép, amikor Musszorgszki kezét csókol annak a lánynak, akit el akart venni feleségül, de aki, mivel ő nem vallotta be neki szerelmét, közben máshoz ment feleségül. Az a jelenet, ahogyan Boriszov lehajlik, észreveszi a karikagyűrűt, kezét csókol és újra felemelkedik, a színészi átélésnek olyan példája, aminél példaadóbbat - komolyan mondom - eddig sem színpadon, sem filmen nem láttam. Ezt a példát már bárki megnézheti, hiszen le van fényképezve.